

Inšpirujúci príbeh oživenia hudobného nástroja alebo ako sa gajdy do UNESCO dostali

(The Inspiring Story of a Musical Instrument Revival or How Bagpipes Came to UNESCO)

BERNARD GARAJ

DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.03> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i. © 2024, Bernard Garaj. This is an open access licensed under the Creative Commons

Bernard Garaj, Ústav manažmentu kultúry a turizmu, kulturologie a etnológie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 74 Nitra; e-mail: bgaraj@ukf.sk

The purposeful revival of the bagpipes and the bagpipe tradition, which faced real extinction in Slovakia in the last third of the last century, represents a process that has been going on for almost half a century and which can be seen as a remarkable and manifold cultural phenomenon. In the context of cultural heritage studies, inscription on UNESCO's Representative List of the Intangible Heritage of Slovakia and Representative List of the Intangible Heritage of Humanity is generally seen as the culmination of efforts to raise the profile of an element and the community associated with it. The aim of this article is to show that the listing of the bagpipes on the Representative List of the Intangible Heritage of Humanity (2015) is specific because it builds on a number of significant activities that preceded the listing, that follow seamlessly on from it, and that provide compelling evidence not only of the sustainability of the element, but also of its existence as part of the living heritage. The background to this story is not only the creation of the two bagpipe events, but more importantly, the community that identifies with the instrument and what is represented by the Guild of Slovak Bagpipers. However, it is not a homogeneous community, nor is it the only community. Within the Guild, over the years, some internal micro-communities of interest have crystallized with their own priorities focused, for example, on issues of style interpretation, on the problems of (re)implementation of the instrument into local or regional musical traditions, etc. Formally outside the Guild (but in cooperation with it), a remarkable community is formed by representatives of local and regional governments who actively use the bagpipe tradition as part of their cultural capital, as an essential added value in attracting Slovak and European project funding, and as a tool for tourism development. Last but not least the article aims to show that the revival of the bagpipes in Slovakia would never have become a success story without the essential role of its individual actors.

Key words: bagpipes, bagpiper's culture, UNESCO, intangible cultural heritage

How to cite: Garaj, B. (2024). Inšpirujúci príbeh oživenia hudobného nástroja alebo ako sa gajdy do UNESCO dostali. *Slovenský národopis*, 72(1), 33–58.
DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2024.1.03>

Gajdy a gajdošská kultúra je jedným z tých fenoménov tradičnej ľudovej hudobnej kultúry, ktorý bol v roku 2013 zapísaný do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a v roku 2015 zapísaný aj do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO.¹ Zoznamy prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva predstavujú jeden z nástrojov kultúrnej politiky,² ktorá sa opiera o záväzky vyplývajúce z viacerých dokumentov prijatých na nadnárodnej úrovni a po ratifikácii jednotlivými štátmi premenených do podoby národnej legislatívy.³ Cieľom zoznamov je identifikácia významných prvkov živého kultúrneho dedičstva⁴ zasluhujúcich si adekvátnu ochranu a podporu. Gajdy a gajdošská kultúra sa stali tretím prvkom reprezentujúcim tradičnú ľudovú hudobnú kultúru zapísaným (popri Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska) do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva, pričom jeho predchodcami boli Fujara (zapísaná v roku 2005) a Terchovská muzika (zapísaná v roku 2013).⁵

Obdobie pred zápisom

Hoci každý nominovaný prvok musí spĺňať explicitne stanovené kritériá,⁶ za každým stojí jeho „príbeh“ a každý má svoje špecifiká. Začiatok „príbehu“ gajd súvisí s konšta-

1 Všetky prvky zapísané do národného zoznamu sú dostupné na <https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/prvky-zapisane-v-reprezentativnom-zozname-nkd-slovenska/> (navštívené 8. januára 2024), prvky na zozname UNESCO možno nájsť na [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00202&multinational=3#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00202&multinational=3#tabs) (navštívené 8. januára 2024).

2 Viac o diferenciacii hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a s nimi spojených zoznamov ako súčasti agendy UNESCO pozri Hamar, Volanská (2015).

3 K základným dokumentom patrí Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO z roku 2003, ktorý bol Slovenskou republikou ratifikovaný v roku 2006, naň nadväzujúca Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru z roku 2007, Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru do roku 2020 (schválená Ministerstvom kultúry SR v roku 2015) a Koncepcia udržateľného rozvoja nehmotného kultúrneho dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry na roky 2020 – 2025 (prijatá vládny uznesením v roku 2019). O procesoch, ktoré predchádzali prijatiu Dohovoru, resp. ktoré následne sprevádzali vznik jednotlivých koncepcií – pozri Beňušková, Pavlicová (2021).

4 Čoraz viac sa v posledných rokoch pojem „nehmotné kultúrne dedičstvo“ nahrádza pojmom „živé kultúrne dedičstvo“, ako to vyplýva z odborného diskurzu, resp. z materiálov UNESCO. Pozri napr. <https://whc.unesco.org/en/faq/40> (navštívené 8. januára 2024).

5 Pre úplnosť treba dodať, že posledným prvkom z prostredia tradičnej ľudovej hudobnej kultúry zapísaným do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva v roku 2017 sa stal Horehronský viachlasný spev.

6 Pozri <https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/podmienky-kriteria-zapisu/> (navštívené 8. januára 2024).

tovaním popredného slovenského etnoorganológa I. Mačáka o tom, že v 70. rokoch minulého storočia boli gajdy – popri fujare, drumbli a fujare trombite – jedným z najohrozenejších ľudových hudobných nástrojov na Slovensku (Mačák, 2003: 14). Aj to bol dôvod, prečo v snahe o ich záchranu vznikla na pôde Folklórnych slávností v Detve súťaž výrobcov ľudových hudobných nástrojov Instrumentum Excellens a prečo jej prvé ročníky boli venované fujare (1975, 1976) a gajdám (1977).⁷ Stav ohrozenia gajdošskej tradície najlepšie vystihuje skutočnosť, že na tretí ročník súťaže (1977) sa prihlásilo 10 záujemcov, ale gajdošov bola len polovica. Navyše aj títo v spomínanom období na gajdách takmer nehrávali, pretože väčšina gajdošských herných príležitostí zanikla v medzivojnovom období. Postupné oživovanie záujmu o gajdy išlo ruka v ruku so zbieraním gajdošských piesní a sporadickou zvukovou, resp. filmovou dokumentáciou gajdošskej hry, pričom nezriedka išlo o aktivity amatérskych zberateľov a dokumentaristov. Nové obdobie výskumu sa spája až s druhou polovicou 80. rokov a osobitne s rokom 1987, keď v Malej Lehote vzniklo podujatie s názvom Gajdošské fašiangy, ktoré sa stalo najdôležitejšou platformou pre stretávanie sa posledných, nielen miestnych žijúcich gajdošov, pamätníkov a spevákov gajdošských piesní s ich mladšími nasledovníkmi z celého Slovenska a ktoré sa úspešne organizuje dodnes.⁸ Podujatie sa stalo takpovediac jedinečným z viacerých dôvodov. Prvým bolo miesto konania v mikroregióne Pohronskeho Inovca, ktorý tvoria obce Malá Lehota, Veľká Lehota a Jedľové Kostolany a ktorý možno považovať za jednu z oblastí s najbohatšou gajdošskou tradíciou na Slovensku.⁹ Druhým dôvodom unikátnosti podujatia bol – na rozdiel od väčšiny folklórnych festivalov – čas jeho konania, v zime a v období fašiangových obchôdzok, súčasťou ktorých boli v minulosti gajdoši, počas posledného víkendu pred Popolcovou stredou a v prostredí horskej obce s centrálnou časťou a 17 rozptýlenými osadami, tu nazývanými *štále*. Tretím atribútom sa stala účasť zahraničných gajdošov a gajdošských hudieb, čím sa Gajdošské fašiangy stali atraktívne nielen pre domácich obyvateľov, ale aj pre mnohých záujemcov o gajdy z bližšieho či vzdialenejšieho okolia. Reflexiou rastúceho počtu začínajúcich gajdošov, ktorí, ako novorodiaca sa komunita vyrastajúca zväčša bez poznania nástroja v jeho prirodzenom prostredí, a preto prejavujúca túžbu čoraz viac

7 Súťaž výrobcov ľudových hudobných nástrojov Instrumentum Excellens o Cenu dr. Ladislava Lenga sa doteraz uskutočnila v troch cykloch – prvý v rokoch 1975 – 1985, druhý v rokoch 2001 – 2010, tretí v rokoch 2017 – 2022 a významným spôsobom sa podieľala na tom, že ľudová inštrumentálna tradícia vrátane výrobnéj aj interpretačnej praxe na Slovensku po kritických 70. a 80. rokoch minulého storočia prežila a má svojich pokračovateľov. Na druhej strane európske krajiny ponúkajú aj opačné príklady, keď vďaka hudobným nástrojom došlo k oživeniu tradičnej hudby ako komplexného kultúrneho fenoménu, rozlišujúceho medzi pojmami „revival“ a „revitalisation“. Pozri napr. Morgenstern (2019).

8 Na vzniku Gajdošských fašiangov sa podieľal Milan Rusko, gajdoš a jeden z najaktívnejších záujemcov o gajdy na Slovensku, Juraj Hamar, hudobník, spolupracovník (vtedajšieho) Umenovedného ústavu SAV pri filmovej dokumentácii hudobného a tanečného folklóru a autor tohto článku, ktorý bol v tom čase v spomínanom ústave interným vedeckým aspirantom a vo svojom výskume sa venoval gajdošskej tradícii. Viac o vzniku podujatia, jeho smerovaní a koncepcii – pozri Garaj (2003), Garaj (2007), Jágerová, Beňušková, Garaj (2023).

9 Pozri informácie o významných gajdošoch v mikroregióne Pohronskeho Inovca – Garaj, B. (1995), resp. v obci Veľká Lehota – Garaj, D. (2021).

Obr. 1. Erb Cechu slovenských gajdošov.
Foto: Bernard Garaj.

vzájomne komunikovať, navzájom sa učiť a inšpirovať, bolo založenie Cechu slovenských gajdošov ako občianskeho združenia v roku 1996, o vznik ktorého sa zaslúžil najmä Milan Rusko.¹⁰ Popri všetkých formálnych atribútoch v duchu starších cechových tradícií na Slovensku (inšignie, artikuly, resp. stanovy, Rada cechu na čele s prvým cechmajstrom, cechová izba v pohostinstve vo Veľkej Lehote) možno za najdôležitejší počin cechu považovať ustanovenie iniciačných kritérií a vytvorenie vnútornej hierarchie jeho členov, ktorú dodnes tvoria majstri, tovariši a učni. (Obr. 1.) Kritériom spomínaných iniciačných procesov sa stala miera zvládnutia regionálnych interpretačných štýlov, poznanie piesňového repertoáru a rešpektovanie zaužívaného regionálneho typu, resp. variantu gájd. Od prvých dní existencie cechu sa dôležitou stala skutočnosť, že každý učeň a tovariš má svojho majstra, ktorý ho vedie počas jeho rozvoja. Samozrejmosťou sú učňovské a tovarišské knižky s vyžadovanými potvrdenými vizitáciami (návštevami) u svojho alebo iných majstrov.

Súčasnou učňovských, tovarišských a majstrovských skúšok je nielen predvedenie interpretačných schopností, ale aj isté overovanie vzťahu k hodnotám gajdošskej tradície. (Obr. 2.) Ak sa v prvých rokoch objavili občas snahy vidieť činnosť cechu len ako istú recesiú, tie sa veľmi rýchlo vytratili, a to i napriek tomu, že Cech slovenských

Obr. 2. Prijímanie do Cechu slovenských gajdošov na zasadnutí Cechovej hromady v roku 2023. Foto: Bernard Garaj.

¹⁰ Milan Rusko stál pri všetkom podstatnom, čo sa na pôde cechu dialo nielen v prvých rokoch, ale ktorý je aj jeho najväčšou autoritou dodnes. Pozri tiež <https://csg.gajdy.sk/o-cechu/> (navštívené 9. januára 2024).

Obr. 3. Domáci a zahraniční účastníci na Gajdovačke v Oravskej Polhore v roku 2009. Foto: F. Vorčák.

gajdošov rozhodne nebol a nie je komunitou bez espritu, bez vášní, emócií, sociálnych väzieb a bez zmyslu pre humor. Zasadnutia Cechovej hromady, resp. Rady cechu sa stali miestom vzájomnej komunikácie, výmeny užitočných informácií, prerokovania dramaturgie Gajdošských fašiangov či iných podujatí s účasťou gajdošov.

Niet divu, že z pôdy Cechu slovenských gajdošov vzišla aj myšlienka zrodu nového podujatia, ktorým sa v roku 2002 stala Gajdovačka v severooravskej obci Oravská Polhora. (Obr. 3.) Táto myšlienka sa ukázala ako mimoriadne životaschopná. Oravská Polhora spolu so susednou obcou Sihelné boli v minulosti obcami s bohatou gajdošskou tradíciou, v ktorých ešte žili poslední gajdoši a speváci, či speváčky gajdošských piesní. Nemenej dôležitým benefitom Gajdovačky sa stala skutočnosť, že Oravská Polhora leží v tesnej blízkosti hraničného priechodu s Poľskom. Z toho vyplýva, že od prvých ročníkov sa pravidelnými účastníkmi podujatia stali poľskí gajdoši, ku ktorým sa následne pripojili gajdoši a gajdošské hudby z Moravy a Čiech. Spoločná gajdošská tradícia na oboch stranách hranice sa pre miestne samosprávy stala bezprostredným impulzom na zintenzívnenie vzájomných kontaktov formou projektov cezhraničnej spolupráce. Prvým projektom tohto typu realizovaným v rokoch 2004 – 2005 bola Babohorská škola ľudových hudieb, resp. Gajdošská škola, pričom poľským partnerom bol Powiat (okres) Suski so sídlom v Sucheju Beskidzkej. Popri viacerých menších spoločných aktivitách zameraných na hudobné workshopy pre deti stojí za pozornosť ďalší projekt cezhraničnej spolupráce, ktorého výsledkom

bolo v roku 2012 otvorenie gajdošského turistického chodníka pomenovaného Gajdošská strunga,¹¹ vedúceho od spomínaného hraničného priechodu za Oravskou Polhorou slovensko-poľskou hranicou k najsevernejšiemu bodu Slovenska, k Modraľovej. Tento chodník sa dodnes udržiava, je vybavený aktualizovanými informačnými tabuľkami o regionálnej gajdošskej tradícii, ku ktorým v blízkej budúcnosti majú pribudnúť QR kódy a prostredníctvom nich možnosť dozvedieť sa viac o nežijúcich gajdošoch, vypočuť si nahrávky ich hry a podobne.

Ani vznikom spomínaných gajdošských podujatí, ani vznikom Cechu slovenských gajdošov sa nekončí výpočet aktivít, ktoré sa stali súčasťou oživenia gajdošskej tradície na Slovensku na prelome 20. a 21. storočia. Rovnako dôležitým impulzom sa stala výroba gájd, pričom zdá sa byť banálne konštatovanie, ako dôležitý je dobrý nástroj v rukách začínajúceho či pokročilého hudobníka. O gajdách to platí dvojnásobne najmä preto, lebo dušou nástroja sú tzv. *piskori*, teda trubičky s kmitajúcim jazýčkom tzv. klarinetového typu, ktoré sa v minulosti vyrábali najčastejšie z čiernej bazy alebo trstiny. Pre aktívnych gajdošov bolo nevyhnutné, aby ich dokázali nielen vyrobiť, ale aby svoje gajdy dokázali aj naladiť.¹² Spolu so stratou herných príležitostí sa tieto navzájom súvisiace zručnosti takmer úplne vytratili. Najmä preto bolo pri zhotovovaní *piskorov* potrebné eliminovať tento problém hľadaním iných konštrukčných riešení a najmä použitím iných netradičných materiálov, osobitne na výrobu jazýčkov. S trochou nadsádzky a nadľahčenia by bolo možné tento proces charakterizovať ako dobrodružnú púť od plastových telefónnych kariet, obalov od jogurtov, prepisovačiek z produkcie českej firmy Koh-I-Noor až po využitie najmodernejších uhlíkových kompozitných materiálov, ktorá by si sama osebe zaslúžila priestor významne prekračujúci predpísaný rozsah tohto textu. (Obr. 4.) Podstatné je, že táto cesta sa skončila priam happy-endom. Už koncom 90. rokov mali gajdoši na Slovensku k dispozícii spoľahlivé nástroje, ktoré rešpektovali morfológické a estetické regionálne odlišnosti a zároveň boli aj akusticky a intonačne spoľahlivé.

Problémom sú uhľikové „piskori“, mám pocit, že ten hlas nie je taký ako pri starých „piskoroch“. Na druhej strane ja som jeden z tých, keď mám naladené gajdy, ja mám rok, rok a pol pokoj. Keby som mal trstinové, tak čo s tým urobím? A keď človek na tom bežne nehráva, tak sa nenaučí ladiť. (informátor nar. 1965)¹³

Zásadným spôsobom sa o takýto pokrok pričínili najmä Rastislav Trnovec, na ktorého po jeho predčasnej smrti nadviazal Juraj Dufek. Ak sa Cech slovenských gajdošov stal hneď v prvých rokoch jeho existencie vzorom a inšpiráciou pre gajdo-

11 *Strungou* sa najčastejšie označovalo ohradené miesto v košiari, kde sa dojili ovce. Na hornej Orave mal tento termín niekedy aj inú konotáciu a znamenal prechod pre ovce z jedného pastviska na druhé.

12 Pozri Jágerová, Beňušková, Garaj (2023) o problémoch, ktorým boli gajdoši vystavení pri hraní na fašiangových zábavách.

13 Výpovede informátorov boli zaznamenané pre účely tohto textu. Okruh informátorov tvoria aktívni gajdoši, členovia Cechu slovenských gajdošov, predkladatelia projektov zameraných na oživenie gájd a gajdošskej tradície, reprezentanti miestnych samospráv či protagonisti kultúrneho života obcí.

Obr. 4. Piskor vyrobený Jurajom Dufekom z uhlíkových kompozitných materiálov, dôležitý artefakt oživenia gajdošskej tradície na Slovensku. Foto: Bernard Garaj.

šov v Poľsku, v Českej republike alebo v Maďarsku, tak sa Juraj Dufek stal neještěpovanejším profesionálnym výrobcom gájd nielen na Slovensku, ale o jeho gajdy vďaka kvalite i pestrej ponuke v podobe rôznych typov, vrátane historických gájd, je neutíchajúci záujem gajdošov z mnohých európskych krajín (Garaj, 2017).

Keby nebolo Ďura Dufeka, ktorému tie nástroje ladia a keby nebolo tej kvality nástrojov, ako sú teraz vďaka nemu, tak si dovoľím tvrdiť, že nikto negajduje. Lebo nikto by si drevené „piskori“ nevedel poladiť tak, ako to robili starí gajdoši. Ďuro sa preto preorientoval na iné materiály, to čo študoval. (informátor nar. 1954)

Osobitne treba oceniť, že Juraj Dufek nezostal len pri výrobe najznámejších typov gájd spájajúcich sa s tými gajdoškými oblasťami, v ktorých nástroj prežil kontinúálne do súčasnosti, t. j. v mikroregióne Pohronskeho Inovca, v okolí Nitry, na Podpoľaní a na severnej Orave. Spolu s objavovaním „bielych miest“ na gajdošskej mape Slovenska sa začal venovať aj rekonštrukcii iných regionálnych typov gájd.¹⁴

¹⁴ Na základe viacerých prameňov možno konštatovať, že gajdy sa v minulosti vyskytovali takmer na celom území Slovenska. Dôkazom toho je dotazník o výskyte ľudových hudobných nástrojov, ktorý realizoval L. Leng a ktorého výsledky zverejnil vo svojej publikácii Slovenské ľudové hudobné nástroje v roku 1967. Iný dôkaz a celoslovenskom výskyte gájd poskytuje Etnografický atlas Slovenska (1990), v ktorom túto problematiku spracoval O. Elschek v podobe mapy na s. 98.

Obr. 5. Výrobca gájd Juraj Dufek predvádza cvičné, resp. tréningové gajdy určené pre začínajúcich gajdošov. Foto: Bernard Garaj.

Portfólio jeho nástrojov dotvárajú aj tzv. cvičné gajdy menších rozmerov, ktorých význam je pre výchovu gajdošského dorastu neoceniteľný. (Obr. 5.)

Spomínané odkrývanie gajdošskej mapy Slovenska už od konca minulého storočia zahŕňalo pozoruhodné aktivity miestnych amatérskych bádateľov, zberateľov gajdošských piesní a hudobníkov v rôznych regiónoch. V Devínskej Novej Vsi sa spracovaniu gajdošského (chorvátskeho) repertoáru v Detskej ľudovej hudbe Kobylka začal venovať Milan Rusko, ktorý zároveň pôsobil ako umelecký vedúci Slovenského gajdošského združenia – jedného z prvých zoskupení na Slovensku venujúceho sa interpretácii gajdošských piesní, osobitne z rukopisných hudobných prameňov 17. a 18. storočia. Zbieraniu gajdošských piesní v Nitre, Tekove a Honte a ich štýlovej interpretácii sa intenzívne začal venovať Marián Járek spolu s Ľudovou hudbou Ponitran. V nitrianskom regióne sa ďalším protagonistom záujmu o miestnych gajdošov stal Róbert Žilík, ktorý dodnes zúročuje svoje bohaté poznatky a nazbieraný piesňový materiál v mnohých umeleckých projektoch v rámci hudobného telesa Musicantica Slovaca. Lokálny gajdošský repertoár oživil aj Andrej Jobus s jeho zoskupením Vrbovskí vífazi vo Vrbovom. Nemožno tiež nespomenúť vznik „prvého gajdošského orchestra“ v roku 2009, ktorý sa stal známy pod názvom Spojené huky Slovenska a ktoré sa pod vedením Juraja Dufeka dodnes teší priazni publika nielen

na Slovensku, ale aj v zahraničí.¹⁵ Od 90. rokov minulého storočia paletu týchto aktivít rozšírilo vydávanie hudobných nosičov s gajdoškými nahrávkami,¹⁶ zbierok gajdošských piesní¹⁷ a vznik prvej monografie a gajdách a gajdošskej tradícii na Slovensku (Garaj, 1995).

Sumarizujúc možno konštatovať, že obdobie pred zápisom gájd do oboch zoznamov zásadne ovplyvnila skutočnosť, že vo viacerých regiónoch sa gajdošská tradícia zachovala kontinuálne,¹⁸ že sa ju podarilo včas zdokumentovať, oživiť celým radom pozoruhodných aktivít a že na pozadí tohto všetkého sa sformovala zanietaná komunita záujemcov o gajdy. Tú prednostne tvorili členovia Cechu slovenských gajdošov, organizátori obidvoch spomínaných gajdošských podujatí a pracovníci miestnych samospráv, v kompetencii ktorých sa podujatia konali. Širší okruh predstavovali členovia kolektívov folklorizmu spracúvajúcich gajdošský spevný, inštrumentálny a tanečný repertoár, miestni obyvatelia v obciach, v ktorých sa podujatia konali, a tiež verejnosť, ktorá ich začala navštevovať.

Už v tejto chvíli sa tak natíska potreba napísať, že ak by sa „príbeh“ gájd skončil tu, teda „v období pred UNESCOm“, bol by to príbeh, ktorý by mohol v slovenských, ale i stredoeurópskych pomeroch dostať prívlastok jedinečný alebo neopakovateľný. Toto konštatovanie zásadne ovplyvňuje spôsob, ako vnímať zápis gájd a gajdošskej kultúry do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a do Reprezentatívneho zoznamu kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Na jednej strane príprava podkladov, ktorú na seba iniciatívne prebral Milan Rusko a koordinoval ju s členmi Cechu slovenských gajdošov, s predstaviteľmi samospráv a ďalších kultúrnych, resp. osvetových inštitúcií, vyžadovala rovnako enormné penzum práce, ako to bolo pri iných nomináciách. Za úspešným dvojnásobným zápisom stojí okrem toho obdivuhodné úsilie nielen celého radu konkrétnych protagonistov zápisu, ale aj ich odborná argumentácia a náročná administratívna príprava celého procesu. Na druhej strane spomenuté aktivity, zahrnuté do požadovaných podkladov, pri posudzovaní nominácie zjavne tiež prispeli k zdôrazneniu významu a životaschopnosti navrhovaného prvku. Rozsahom, kvalitou, pestrosťou, ako aj ich impaktom ich bolo toľko, že v období prípravných prác, resp. po úspešnom zápise v roku 2015 celkom prirodzene mohli evokovať otázky: Ako ešte môže zápis do UNESCO

15 Pozri informácie o zoskupení na <https://csg.gajdy.sk/spojene-huky-slovenska/> (navštívené 9. januára 2024), ktoré vysvetľujú aj jeho názov. „Pomenovali sme sa podľa basovej píšťaly gájd. Je to práve nemenný, vtieravý, nepretržitý sa v pozadí vznášajúci tón huku, ktorý robí gajdy gajdami... niektorých ľudí otravuje, iných privádza do tranzu, no málokoho necháva ľahostajným.“ Záznam ich vystúpenia na Folklórnom festivale vo Východnej v roku 2014 možno vidieť na <https://csg.gajdy.sk/o-cechu/> (navštívené 9. januára 2024).

16 Za všetky možno spomenúť Ľudovú hudbu Ponitran, ktorá pod vedením Mariána Járeka vydala 15 zvukových nosičov, pričom na každom z nich mali bohaté zastúpenie aj gajdošské piesne.

17 Najaktívnejším zberateľom gajdošských piesní v regióne Nitra, Tekov a Hont bol Marián Járek, ktorý vydal piesňové zbierky z 18 obcí s množstvom zapísaných gajdošských piesní. Pozri tiež Garaj (1992).

18 Nepretržitú tradíciu považuje za dôležitý faktor „povznesenia“ a „záchranu“ gajdošskej tradície aj D. Luther. Pozri Luther (2013: 20).

pomôcť gajdošskej kultúre? Dajú sa oddeliť gajdošské aktivity v období pred a po zápise? Neboli by sa mnohé procesy realizovali aj bez zápisu? Alebo, ako to naznačuje jeden z informátorov, nebol zápis len prirodzeným vyústením diania, ktoré malo za sebou takmer dvadsaťročný vývoj?

Ťažko povedať, do akej miery to súvisí s tým zápisom. Ja by som skôr povedal, že ten zápis je toho ako keby vedľajší produkt, toho, čo tu prebiehalo. (informátor nar. 1976)

Nasledujúce roky až po súčasnosť ukázali, že zápis priniesol mnohoraké a nepochybiteľné benefity. Týkali sa pokračujúcich aktivít, ale najmä priniesli viaceré nové podnety a iniciovali nové procesy.

Obdobie po zápise

Pokračujúce gajdošské aktivity

K pokračujúcim aktivitám nepochybne patrí dianie spojené s obidvoma gajdoškými podujatiami, t. j. s Gajdoškými fašiangami a Gajdovačkou. S pribúdajúcimi novými ročníkmi sa nielen zlepšila ich organizácia, ale najmä sa vyprofilovala ich dramaturgia, do ktorej vstupujú viaceré satelitné podujatia tešiace sa záujmu publika. V Oravskej Polhore k nim patrí napr. Medzinárodná súťaž gajdošov o Zboroňovu nôtu,¹⁹ súťaž v speve ľudových piesní Tak spievala moja babka, resp. workshopy zamerané na rôzne témy spojené s gajdami. V Malej Lehote, Veľkej Lehote a Jedľových Kostolánoch si osobitnú zmienku zasluhujú fašiangové obchôdzky, do ktorých sa na základe spolupráce s Cechom slovenských gajdošov aktívne zapájajú gajdoši účinkujúci na Gajdoškých fašiangoch (Jágerová, Beňušková, Garaj, 2023), detské výchovné koncerty pre žiakov miestnych základných škôl, výstavy výtvarných prác s gajdošskou tematikou, ale tiež odborné semináre o gajdách na Slovensku alebo v zahraničí. (Obr. 6.) Vo všetkých uvedených obciach sa konajú gajdošské omše a verejný priestor sa oživil alternatívnymi scénami pre voľné muzicírovanie gajdošov, ponúkaním zabíjačkových či iných domácich kulinárskych špecialít, predajnými stánkami remeselníkov a pod.²⁰ Vzhľadom na rôzne termíny konania – Gajdošské fašiangy vo februári, Gajdovačka v septembri – si navzájom nekonkurujú a stále sú atraktívne nielen pre domácich, ale aj pre zahraničných gajdošov a gajdošské hudby.²¹

19 Súťaž bola pomenovaná podľa jedného z posledných vynikajúcich gajdošov Jozefa Zboroňa (1921 – 2001).
20 V duchu koncepcie L. Falfana (2010), ktorý rozlišuje viaceré formy verejného priestoru, ide o fyzický priestor v blízkosti miestnych kultúrnych domov, resp. sídiel samospráv, ktorý napr. V Malej Lehote slúžil ako parkovisko a ku ktorému obyvatelia obcí aj prostredníctvom gajdošských podujatí v priebehu rokov postupne nadobúdajú nový vzťah.

21 Pravidelnými zahraničnými účastníkmi obidvoch podujatí sa stali gajdoši a gajdošské hudby z Poľska, Českej republiky, Maďarska, Chorvátska, Škótska, Írska, Talianska a sporadicky aj z ďalších európskych krajín.

Obr. 6. Členovia Cechu slovenských gajdošov sprevádzajúci miestnych fašiangovníkov počas fašiangovej obchádzky v Malej Lehote v roku 2019. Foto: M. Cilc.

Pozoruhodné úspechy zaznamenalo úsilie o spoznávanie a oživovanie gajdošských tradícií v ďalších regiónoch a lokalitách. Prispeli k nim výskumy pracovníkov Záhorského múzea, a najmä Petra Michaloviča, mapujúcich gajdošské tradície v záhorských obciach,²² vďaka zaniietenému gajdošovi Andrejovi Babiarovi sa podarilo oživiť hontiansku gajdošskú tradíciu v Príbelciach, Jaroslav Chalúпка nadviazal na záznamy Mateja Bela o existencii gajdošov v turčianskej obci Belá – Dulice.²³ (Obr. 7.) Vďaka Matejovi Beňovi sa podarilo oživiť hru gajdošov zo slovensko-moravského pohraničia v okolí obcí Lysá pod Makytou a Lazy pod Makytou, ktorých navštevoval a ktorých hru transkriboval Leoš Janáček (Janáček, 1955). Popri spomínaných pozoruhodných aktivitách Róberta Žilíka nitriansky gajdošský región spopularizovali miestni nadšenci na čele s rodinou Pavelovou z Veľkého Zálužia, ktorí oživujú pamiatku vynikajúceho gajdoša Jozefa Antalíka, a to nielen prostredníctvom Gajdošskej izby, ale aj medzinárodného gajdošského podujatia Zagajdaj, gajdoško, ktorého

²² Pozri Michalovič (2015).

²³ Pozri Bel (1742), ktorý na s. 338 v odseku 10 a v slovenskom preklade píše: „Turčania sa nazdávajú, že sotva možno usporiadať opravdivé tanečné zábavy, ak nie je prítomný Duličan, ktorý hrá na gajdách, na píšťale alebo na strunovom nástroji.“

Obr. 7. Gajdošská hudba z obce Belá – Dulice na Gajdošských fašiangoch v Malej Lehote roku 2021. Foto: Bernard Garaj.

tradícia sa odvíja od roku 2016. Snahu o oživenie gajdošskej tradície možno po zápise zaznamenať tiež v Novohrade či v Gemerí.

Vedúci folklórnej skupiny si dal urobiť gajdy a snaží sa robiť výskum a oživiť tradíciu gájd v Novohrade, v dedinách ako Polichno, Nedelište, Ábelová... Už som bol volaný aj na Gemer, že je tam veľký záujem. Tak som tam bol predstaviť ten nástroj, urobil som pár lekcii. Boli tam folkloristi, ktorí vidia, že v iných regiónoch tí gajdoši sú a vedia, že aj u nich, aj tam bol gajdoš, aj tam bol gajdoš. Chcú hrať, len ich treba usmerniť. Zápis tomu určite pomohol. (informátor nar. 1982)

Sprievodným javom oživenia gajdošskej tradície od konca minulého storočia je neutíchajúci nárast počtu gajdošov. Názorným príkladom toho sú údaje, ktoré do Hodnotiacej správy o stave prvku zapísaného do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva Slovenska v roku 2021 uviedli zástupcovia Oravskej Polhory v podobe tohto zoznamu interpretov gajdošskej hudby: „7 hudobných zoskupení, ktoré reprezentujú prvky gajdošskej kultúry, jedna spevácka skupina, sólisti gajdoši v počte 12, sólisti speváci gajdošských piesní v počte 10, folklórna skupina Polhoranka, folklórna skupina pod vedením Martina Talagu a hudobné zoskupenie

Obr. 8. Miestne gajdošky vychádzajúce z kostola po Gajdošskej omši v Jedľových Kostolnoch ako súčasti Gajdošských fašiangov v roku 2021. Foto: Bernard Garaj.

Gajdoška dvojka“. Pravda, rastúci počet začínajúcich gajdošov neznamená, že pri nástroji zotrývajú a že ruka v ruke s kvantitou ide aj kvalita gajdošskej hry.

Zmenilo sa najmä to, že pribudlo obrovské množstvo nie gajdošov, ale ľudí, ktorí by to chceli ovládať do dvoch týždňov. Keby nebol zápis, nebolo by tých ľudí ani zďaleka toľko, ja rátam, že to je aj tristo ľudí, lebo to rátam aj ako výrobca a viem, že o gajdy je stále záujem. Teraz, keby som ich mal päťoro, tak ich predám. A to nehovorím a kadencii gájd, ktoré vyrába Ďuro Dufek. Ten ich vyrába na desiatky. Ale nie som si vedomý toho, že by po zápise do Uneska išla tá krivka kvality dáko rapídne hore. Ja oči vyplieštam, kto všetko má gajdy a hrá. (informátor nar. 1954)

V nadväznosti na pribúdajúcich záujemcov o hru na gajdách je potrebné upozorniť aj na dravý prienik žien – gajdošiek do tradične mužského sveta. Hoci v súčasnom prostredí ľudovej sólovej či ansámblovej inštrumentálnej hudby na Slovensku nejde o výnimočný jav, nie sú len do počtu, ale svojím gajdošským majstrovstvom nijako nezaostávajú za gajdošmi.²⁴ (Obr. 8.)

²⁴ Presvedčivým dôkazom toho je, že víťazkou celoslovenskej súťaže Vidiečanova Habovka v roku 2023 sa v kategórii sólistov – inštrumentalistov stala gajdoška Danká Kellnerová z Jedľových Kostolčan.

Nové javy, aktivity a procesy

Nové povedomie o gajdošskej kultúre

Za vari najvýznamnejšiu konzekvenciu zápisu gájd a gajdošskej kultúry do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, resp. do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO možno označiť nové povedomie o gajdách v kontexte väzby so Slovenskom. Nepochybne k tomu významne prispeli médiá, sociálne siete, ale aj aktívna popularizácia tohto aktu samotnými gajdošmi. Nasledujúce výpovede respondentov sa zhodujú na spoločnom konštatovaní o tom, že popri škótskych či českých gajdách si ľudia začali postupne uvedomovať existenciu tohto nástroja aj doma, na Slovensku.

Po prijatí gajdošskej kultúry na zoznam Unesco sa zmenil náhľad verejnosti a inštitúcií na gajdy. A to nie trochu, ale podstatne. Predtým ste povedali – ideme robiť gajdošský festival. Gajdy? Švanda dudák vám tam pride? Alebo Škóti? Tým to skončilo. Nikoho iného nepoznal nikto na Slovensku. A zrazu sa ukázalo, že medzinárodná komisia uznala, že na Slovensku niečo existuje a je to hodné ochrany. (informátor nar. 1960)

Väčšina je však už zorientovaná a vedia, aké gajdy chcú mať. Určite to pomohlo do tej miery, že sa menej stretávam s ľuďmi, ktorí povedia, že gajdy sú len škótske. Čiže tá osveta prebehla a tomuto to pomohlo. Lepší je aj podiel v prospech našich gájd oproti historickým alebo neslovenským. Vo väčšine prípadov presne vedia, aký regionálny typ gájd chcú. Dokonca sa nájdu aj takí, ktorí si predtým urobia prieskum, aké gajdy boli u nich a prídu už s jasnou predstavou. Z tohto hľadiska sa to určite zlepšuje. (informátor nar. 1976)

Ale pomáhalo nám to aj doma, aj inde sa presadiť, lebo u nás je naozaj hlboká nevedomosť o tom. Tak sa pýtali, či sú to škótske gajdy, lebo však to je vždy otázka. A my, keď vysvetľujeme, že to u nás bolo a je to naša kultúra a že je dokonca v Unesku zapísaná, tak to tým ľuďom pomáha pochopiť. Zmenilo sa ponímanie verejnosti. (informátorka nar. 1988)

Popri rastúcom všeobecnom povedomí o spätosti gájd so slovenskou tradičnou ľudovou hudobnou kultúrou zosilnelo toto poznanie celkom prirodzene v tých obciach, v ktorých sa organizujú obidve veľké spomínané gajdošské podujatia. Stalo sa tak významne aj vďaka Cechu slovenských gajdošov a osobitne vďaka jeho protagonistovi Milanovi Ruskovi, ktorý paralelne inicioval dve nové pozoruhodné aktivity. Prvou sa stalo udeľovanie titulu Gajdošská obec tým lokalitám, v ktorých gajdoši pôsobili a zároveň, ktoré sa aktívne podieľajú na zveľadovaní tejto tradície. Doteraz tieto ocenenia dostali obce Malá Lehota (2018), Oravská Polhora (2018), Jedľové Kostoľany, (2019), Veľká Lehota (2020) a Sihelné (2021), ktoré sú miestami konania a spoluorganizátormi

Gajdošských fašiangov, resp. Gajdovačky. (Obr. 9.) V tejto súvislosti treba spomenúť aj inú mimoriadne dôležitú konzekvenciu, totiž spoluprácu Gajdošských obcí. Tá dostala oficiálny punc v podobe spoločného memoranda, ktoré bolo podpísané prítomnými starostami a prvým cechmajstrom Cechu slovenských gajdošov počas minuloročných Gajdošských fašiangov 17. 2. 2023 a jej obsahom je koordinácia spoločných stratégií pri rozvíjaní a využívaní gajdošského dedičstva, ako významného fenoménu lokálnej, resp. regionálnej kultúrnej identity.²⁵ Druhou iniciatívou je umiestňovanie pamätných tabúl na domy, v ktorých žili známi gajdoši. Doteraz boli odhalené na dome Jozefa Rajnohu v Malej Lehote, Jána Ferova v Jedľových Kostolánoch a Jozefa Zboroňa v Oravskej Polhore. (Obr. 10.) Zaujímavým príkladom stotožnenia sa s gajdošskou tradíciou, ako fenoménom lokálnej kultúrnej identity, tentoraz v podobe iniciatívy „zdola“, sa stalo rozhodnutie obecného zastupiteľstva v Malej Lehote zriadiť vlastný miestny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva. „Na základe uznesenia č. 10/2022 – B zo dňa 18. februára 2022 Obecné zastupiteľstvo schválilo Zápis tradičnej fašiangovej pochôdzky a Palicového tanca do Nehmotného zoznamu kultúrneho dedičstva obce Malá Lehota.“²⁶

Osobitne silné povedomie o gajdošskej tradícii, ako najvýznamnejšej súčasti lokálnej tradičnej ľudovej kultúry, sa zakorenilo v Oravskej Polhore.

Obr. 9. Certifikát Cechu slovenských gajdošov o udelení titulu Gajdošská obec Malej Lehote v roku 2018. Foto: Bernard Garaj.

Obr. 10. Pamätná tabuľa, ktorej odhalenie v roku 2019 inicioval Cech slovenských gajdošov na dome gajdoša Jána Ferova v Jedľových Kostolánoch. Foto: Bernard Garaj.

25 Podpísanie memoranda bolo zverejnené na plagáte ako dôležitá súčasť programu 36. ročníka Gajdošských fašiangov. Pozri <https://www.folklorfest.sk/14002-gajdoske-fasiangy-2023-velka-lehota-36-rocnik/> (navštívené 15. januára 2024).

26 Citovaný oznam je zverejnený na nástenke miestneho obecného úradu. Mimochodom, aj fašiangové obchôdzky aj fašiangový palicový tanec sú úzko spojené s gajdami, keďže tie boli v minulosti neodmysliteľnou súčasťou miestnych fašiangových obyčají.

Každú chvíľu bola Polhora v médiách. A v ľuďoch to budilo emócie, že ako je to možné, že tie gajdy sa stali tak dôležité... Špeciálne sme nič nerobili, lebo všetko za nás zrobili médiá. Rodiny si začali všímať, kto boli ich predkovia. Ľudia to stále ešte tak brali, veď to tu je. Čo je na tom zvláštne? Lebo to tu bolo odjakživa a za zvláštnosť to nepovažovali. (informátor nar. 1964)

V tejto obci k tomu prispel celý rad aktivít, z ktorých viaceré sú v slovenských pomeroch výnimočné. Prvou z nich je snaha o akýsi gajdošský dizajn exteriéru Oravskej Polhory. Pri prechádzke obcou sa možno prejsť Gajdošskou ulicou, neďaleko domu spomínaného gajdoša Jozefa Zboroňa je vybudovaná autobusová zastávka s jeho podobizňou a hlavnú ulicu lemujú viaceré drevené skulptúry s gajdošskou tematikou. (Obr. 11.) Zástupcovia miestnej samosprávy rovnakú úctu vyjadrujú aj posledným žijúcim gajdošom najstaršej generácie osobnými návštevami pri ich životných jubileách, pamätnými medailami či finančnými darmi. Za osobitnú zmienku stojí spoločná snaha dvoch miestnych nadšencov – amatérskeho a vyštudovaného historika Antona Kutliaka a Tomáša Vorčáka, ktorí do udivujúcich detailov, aké nie sú k dispozícii v žiadnej inej gajdošskej lokalite na Slovensku, zmapovali všetky staré gajdošské rody, významných gajdošov, ale aj ďalších miestnych hudobníkov. Samostatným aktuálnym projektom Antona Kutliaka je okrem toho približovanie životných osudov vojakov, ktorí zahynuli počas 1. svetovej vojny, pričom sa ukázalo, že boli aktívnymi gajdošmi. Jeho pútavé rozprávania o nich na cintoríne, rovnako ako gajdovanie pri hroboch zosnulých gajdošov sa stalo pevnou súčasťou dramaturgie Gajdovačky.

Gajdošská kultúra ako nástroj lokálnej kultúrnej identity

Rastúce povedomie o gajdošskej tradícii a stotožnení sa s ňou, ako významným fenoménom lokálnej kultúrnej identity²⁷ celkom prirodzene prerástlo do jej nového vnímania ako hodnoty, resp. nástroja, ktorý môže priniesť celý rad konkrétnych benefitov a ktorý je v sociologických, antropologických, resp. etnologických teoretických konceptoch známy ako sociokultúrny, resp. ekonomický kapitál.²⁸ Na rozdiel od fujaristov, ktorí zápis fujary a jej hudby do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO – zjavne aj preto, lebo išlo o prvý zápis slovenského prvku vôbec – automaticky, a preto i pasívne, spájali s (nepriechádzajúcimi) finančnými prostriedkami,²⁹ protagonisti gajdošského diania veľmi

27 Lokálna identita sa spravidla chápe ako vzťah jednotlivca k lokalite alebo tiež ako povedomie o lokalite v mysli a pamäti jednotlivca. Pozri napr. Heřmanová, Chromý (2009). V súvislosti s gajdošskou tradíciou ju však možno špecifikovať tiež ako lokálnu hudobnú identitu, ktorú vytvárajú vynikajúci miestni gajdoši. Podrobne sa jej vo svojich prácach venuje U. Morgenstern na príkladoch tradičnej hudby v Rusku. Pozri Morgenstern (2013).

28 Problematikou sociálneho, kultúrneho a ekonomického kapitálu sa v 80. rokoch zaoberal P. Bourdieu (1986), ktorého teoretický koncept kapitálov bol na Slovensku rozpracovaný viacerými autorami, najmä sociológmi. Pozri napr. Gajdoš, Pašiak (2008). O kultúrnom dedičstve, ako nástroji ekonomického zisku – pozri viac Bitušíková (2015).

29 Pozri diskurz o problematike zápisu fujary do zoznamu UNESCO v komunite fujaristov – Garaj (2021).

Obr. 11. Autobusová zastávka v Oravskej Polhore s vyobrazením miestneho gajdoša Jozefa Zboroňa.
Foto: Bernard Garaj.

rýchlo pochopili potenciál zápisu. V praxi to vyústilo do pragmatického využívania zápisu gájd a gajdošskej kultúry najmä pri príprave projektov uchádzajúcich sa o európske, resp. domáce finančné zdroje. Viackrát spomínaná Oravská Polhora sa stala lídrom v úspešnej projektovej činnosti, a to najmä zásluhou starostu obce Michala Strnála, ktorý mal s projektovou činnosťou bohaté skúsenosti vo svojich predchádzajúcich zamestnaniach.³⁰ Z výpovedí respondentov jasne rezultuje fakt, že zakomponovanie informácie o zápise do prihlášok projektov sa stalo účinnou cestou k ich úspešnosti.

*My tú gajdošskú kultúru a práve to, že bola v roku 2015 zapísaná do Uneska, využívame a dávame ju všade, kde sa dá. Nechcem, aby to vyznelo, že na nej chceme zábrať, fakt nie, ale do každého projektu, kde napíšeme Gajdošská kultúra, Unesko, tak nevidel som hodnotiteľa, ktorý by taký projekt vyrázil. (informátor nar. 1975)
Každý hodnotiteľ európskeho projektu vidí, keď je tam napísané, že gajdošská kul-*

³⁰ Za osobitnú zmienku či zaujímavú výskumnú tému možno považovať skutočnosť, že reprezentanti samosprávy v Oravskej Polhore v žiadostiach o granty neupozorňujú osobitne na to, že ide o goralskú obec. Vlastné kultúrne prejavy síce vnímajú ako súčasť goralskej kultúry, ktorá bola mimochodom v roku 2021 tiež zapísaná do národného zoznamu, ale dominantne sa identifikujú s fenoménom gajdošstva, ktorý je pre nich, zdá sa, výnimočnejším a unikátnejším aj preto, že gajdošská tradícia sa nespája so všetkými goralskými obcami na Slovensku.

túra slovenská je zapísaná na svetovom zozname. To je zlatý klinec podpory. (informátor nar. 1964)

Identické skúsenosti však potvrdzujú aj informátori z iných lokalít Slovenska.

Ten zápis u nás v oblasti neprilákal nikoho ku gajdám. Myslím, že toto to nebolo. Nám to skôr pomohlo, keď sme začínali a keď gajdošská kultúra bola zapísaná do Uneska, tak nám to pomáhalo pri písaní projektov a získavaní grantov, že sme sa mali o čo oprieť. Dokonca sme dostali peniažky na gajdy. A využíva to často aj obec pri projektoch, že je tá gajdošská kultúra tam zapísaná. (informátorka nar. 1988)

Napríklad ja som robil projekt na rekonštrukciu gájd v našej obci, bol som podporený, tým, že to bolo takto odprezentované a zapísané, tento prvok, gajdy a gajdošská kultúra do svetového dedičstva. (informátor nar. 1982)

V súvislosti so spomínanou úspešnou stratégiou v procese uchádzania sa o finančné prostriedky z európskych či domácich projektov možno za najpodstatnejší považovať fakt, že sa pretavila do celého radu zmysluplných a lokálnu kultúrnu identitu podporujúcich počínov. Pravda, limitovaný rozsah tohto textu umožňuje zmieniť sa len o niektorých.³¹ Všetky spomenuté i nespomenuté projekty majú však spoločného menovateľa. Je ním invencia ich tvorcov v nachádzaní súvislostí a priestoru pre zviditeľnenie gájd. Raz sú gajdy prezentované v širšom kontexte pastierskej kultúry, raz ako súčasť regionálneho či lokálneho inštrumentára, inokedy ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva. Napriek rôznym prístupom prezentovania gájd vychádza každý projekt z relevantného poznania kontextu využitia a uplatnenia nástroja.

- **Centrum valaskej kultúry so sídlom Cechu slovenských gajdošov**

V roku 2014 sa tzv. cechová izba premiestnila z Veľkej Lehoty do Oravskej Polhory. Po istom prechodnom období sa jej novým sídlom stal objekt bývalej colnice nachádzajúcej sa na spomínanom hraničnom priechode s Poľskom. V rámci projektu cezhraničnej spolupráce sa colnica prebudovala na moderný vzdelávací priestor a ako Centrum valaskej kultúry začalo v roku 2018 slúžiť gajdošom, pričom sa stalo aj oficiálnym sídlom Cechu slovenských gajdošov. Rozhovor o tomto projekte s miestnym informátormi potvrdil novú kvalitu vnímania zápisu, tentoraz nielen ako ekonomického, ale aj sociokultúrneho kapitálu.

Cech slovenských gajdošov nám vďaka zápisu do Uneska dal do rúk tento talent, že tu máte a robte s ním. Dali ste nám cechovú izbu a my sme sa snažili. U nás keď boli

31 Ďalšie projekty v rámci slovensko-poľskej spolupráce možno nájsť na <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-interreg-v-a-pl-sk/> (navštívené 13. januára 2024), projekty s Českou republikou možno nájsť na <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-interreg-v-a-sk-cz/> (navštívené 13. januára 2024).

mladí gajdoši a hrali a prespávali, tak nikto nezaplátil nič, to bola vec Oravskej Polhory, že ste nám dali takúto možnosť mať niečo... (informátor nar. 1964)

- **Školy hry na gajdách a iných ľudových hudobných nástrojoch**

Ide o viacnásobnú sériu takmer nepretržite fungujúcich cezhraničných projektov zameraných na osvojenie si elementárnych interpretačných zručností v hre na pišťalkách, gajdách a sláčikových nástrojoch. Zúčastňujú sa na ňom rovnako slovenské ako poľské deti, pričom výučba prebieha na oboch stranách hranice. Vďaka týmto projektom, ktoré umožňujú požičať gajdy žiakom domov, sa na slovenskej strane záujem o ne preniesol aj do ďalších severooravských obcí – do Rabče a Rabčíc.

- **Detský náučný cyklochodník**

Detský náučný cyklochodník s dĺžkou 700 m vznikol v roku 2021 na základe spoločného projektu s moravskou obcou Kašava. Je popri ňom osadených 5 náučných tabúl s informáciami o miestnych gajdošoch.

- **Európske centrum gajdošskej kultúry**

Najvýznamnejším výsledkom doterajšej slovensko-poľskej projektovej spolupráce je vybudovanie Európskeho centra gajdošskej kultúry. Vzniklo na základe finančnej dotácie Európskej únie získanej v rámci projektu INTERREG s názvom Spoločná ochrana tajomstiev gajdošskej a pastierskej kultúry.³² Multifunkčné vzdelávacie a architektonicky pôsobivé centrum bolo otvorené v roku 2022 a jeho súčasťou je koncertná sála, učebne a študovne, múzeum gajdošských artefaktov, knižnica, nahrávacie štúdio a technicky plne vybavená dielňa na výrobu gájd či iných ľudových hudobných nástrojov. (Obr. 12) Tomu zodpovedá aj mnohostranné využitie centra. Okrem toho, že v ňom má vysunuté pracovisko Základná umelecká škola Ignáca Kolčáka v Námestove, slúži na realizáciu workshopov pre výučbu hry na gajdách a iných ľudových hudobných nástrojoch, je miestom, ktoré v rámci poznávacích exkurzií navštevujú žiaci základných škôl z bližšieho či vzdialenejšieho okolia a v neposlednom rade slúži gajdošom podľa ich konkrétnych požiadaviek.

- **Oravská Polhora – Dedina roka 2017**

S projektmi, ktorých úspešnosť nepochybne pozitívne ovplyvnili zápisy gájd a gajdošskej kultúry do národného a svetového zoznamu, nepriamo súvisí aj výsledok súťaže Dedina roka, ktorou sa v roku 2017 stala Oravská Polhora. Miestna gajdošská tradícia, jej uchovávanie a rozvíjanie sa stali jedným z dôležitých kultúrnych atribútov, ktorými sa obec v rámci súťaže prezentovala.³³

32 Informácie o projekte možno nájsť na <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-interreg-v-a-pl-sk/spolocna-ochrana-tajomstiev-gajdosskej-a-pastierskej-kultury/> (navštívené 13. januára 2024).

33 Súťaž Dedina roka je súčasťou medzinárodnej súťaže o Európsku cenu obnovy dediny. Pozri Ambrózová, Bošelová, Jágerová (2021). Aj v nej sa Oravská Polhora vďaka príkladnej starostlivosti o gajdošskú tradíciu umiestnila medzi najlepšie hodnotenými obcami.

Obr. 12. Európske centrum gajdošskej kultúry v Oravskej Polhore, ktoré bolo otvorené v roku 2022. Foto: Bernard Garaj.

Úspešnou projektovou činnosťou, opierajúcou sa o zápis gájd a gajdošskej kultúry, sa môžu pochváliť aj ďalšie obce, komunity či jednotlivci. Obce Veľká Lehota, Jedľové Kostolany a Príbelce získali finančné prostriedky na zakúpenie gájd pre potreby výučby žiakov miestnych základných škôl, viackrát boli podporené na inom mieste spomínané aktivity protagonistov oživenia gajdošskej tradície vo Veľkom Záluží. Vďaka grantovej finančnej podpore vznikla Škola gajdovania, ktorej autor je gajdoš Matej Beňo,³⁴ finančne bolo podporené vydanie viacerých CD s nahrávkami gajdošskej hudby, resp. účasť gajdošov na zahraničných podujatiach.

Zápis gájd a gajdošskej kultúry a jeho medzinárodný kontext

Väčšina zmienených úspešných projektov v prihláškach neargumentovala len odvoľkavkou na gajdy a UNESCO, ale bola postavená na reálne existujúcej spolupráci so zahraničnými partnermi. Osobitne to platí o projektoch realizovaných z iniciatívy obce Oravská Polhora, ktorých podstatou bolo prezentovať gajdošskú kultúru na Slovensku v okolitých krajinách. Takým bol projekt Gajdy a gajdošská kultúra na potulkách Poľskom realizovaný v roku 2016 alebo projekt Gajdy a gajdošská kultúra na potulkách Moravou v roku 2017. Nedá sa tiež nespomenúť invenciu predkladateľov projektu, ktorý sa úspešne uchádzal o finančnú podporu súťaže spevákov ľudových

34 Pozri: <https://www.youtube.com/watch?v=2u9NgjJWoEc> (navštívené 13. januára 2024).

piesní ako jedného z podujatí Gajdovačky. Súťaž je známa pod názvom Tak spievala moja babka, ale v snahe rozšíriť ju o spevákov a speváčky z iných krajín, dostala modifikovaný názov – Tak spievala moja babka v Karpatoch.

Zápis gájd a gajdošskej kultúry do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO zarezonoval aj v zahraničí, a to najmä preto, lebo išlo vôbec o prvý zápis gajdošskej kultúry a praktík spojených s gajdami.

Veľmi je to dôležité, keď hráme v zahraničí. Chceli sme sa dostať na festival do Portugalska, tak to veľmi zavážilo. Lebo to boli prvé gajdy, ktoré tam boli zapísané a organizátori to vedeli. (informátor nar. 1978)

Nečakanú pozitívnu skúsenosť má samospráva obce Oravská Polhora, ktorú po zápise do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO iniciatívne a v snahe o spoluprácu kontaktovali predstavitelia obce Coliano v južnom Taliansku. Jej výsledkom sú doteraz existujúce kontakty a vzájomné návštevy gajdošov na gajdošských podujatiach v oboch krajinách. Podobné kontakty rozvíjajúce sa na základe lokálnej gajdošskej tradície existujú medzi obcou Malá Lehota a juhomoravskou obcou Omice.

Osobitnú zmienku si zasluhuje inštitucionálna zahraničná spolupráca, v rámci ktorej je oficiálnym reprezentantom Slovenska Cech slovenských gajdošov. Ide o dva projekty programu Erasmus+, z ktorých prvý pod názvom European Bagpipe Educational Forum – Creating EU Methodology for Preservation, Playing and Building Traditional Bagpipe Instruments sa realizoval v rokoch 2015 – 2017 na základe iniciatívy Chorvátska v spolupráci s edukatívnymi inštitúciami zo Slovenska, Poľska a Belgicka. Druhý, aktuálne prebiehajúci projekt s názvom Network of European Bagpipers, sa realizuje v rámci podprogramu Partnerstvá spolupráce vo vzdelávaní dospelých a participujú na ňom inštitúcie z Lotyšska (hlavný partner), Slovenska, Chorvátska, Talianska, Španielska a Gruzínska.³⁵

Oblasť medzinárodnej spolupráce významne dotvárajú početné individuálne kontakty slovenských gajdošov s českými, moravskými, poľskými, chorváckymi a maďarskými, ktoré prerástli do akéhosi zosieťovania a spoločných stratégií pri uchádzaní sa o granty, v koordinácii účasti na gajdošských podujatiach, vydávaní nahrávok gajdošskej hudby a pod.

Kritické hlasy

Je prirodzené, že súčasťou diskusií, ktoré sa rozvinuli po zápise gájd a gajdošskej kultúry do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva

³⁵ Pozri viac informácií na <https://csg.gajdy.sk/ucast-cechu-v-programe-erasmus-siet-europskych-gajdosov-navsteva-gruzinska/> (navštívené 14. januára 2024).

UNESCO sa stali aj kritické hlasy na rôzne témy.³⁶ Jednou z nich sú nenaplnené očakávania v súvislosti s finančnými dotáciami. Treba však poznamenať, že na rozdiel od situácie po zápise fujary v roku 2005, je ich výrazne menej.

Pri zápise do Unesco nie až tak, ale pri slovenskom zápise, tak sa čaká, že by sa mohli dávať väčšie financie. To čaká každý, kto tam niečo zapisoval. Lebo veľa ľudí povie, tak na čo sa to tam dávalo, keď nás nikto nepodporuje. (informátorka nar. 1988)

Očakával by som, že by ten zápis niečo zviditeľnil. A to je chyba koncepcie rozvoja kultúry na Slovensku. Keď sú takéto hodnotné veci, tak štát by nielen deklaratívnu formou, ale čiastočne aj takou tou proaktívnou politikou, do ktorej patrí aj financovanie kultúry, mal do toho vstupovať. (informátor nar. 1965)

Isté kritické názory občas upozorňujú aj na pasivitu niektorých členov Cechu slovenských gajdošov.

V prostredí cechu na tom viac záleží u starších alebo tých, ktorí na tom pracovali. Ale u nás mladších, nemyslím si, že by to navodilo pocit záväzku. Ale vnímame to a aj tým často argumentujeme medzi ľuďmi. Ale v cechu, mne to príde, že to cech robí dvadsať rokov takisto, takže nevidím to, že by tam bola významná zmena... (informátorka nar. 1988)

Napokon aj medzi obyvateľmi „gajdošských obcí“ sa nájdu takí, ktorí sa nestotožňujú so všetkými aktivitami bez výhrad.

Ale to nie je celá obec. Sú aj iné názory. To je ako aj na svadbách, že niekto chce mať čisto didžeja a niekto si zavolá aj gajdoša, nech tam zahrá. Ale takých je málo, tam sme sa ešte nedostali. Alebo napríklad sú tie zastávky, tak sa niektorí pýtajú, prečo nedávame moderné zastávky, prečo dávame drevené zastávky. Sú ľudia nastavení aj tak. Väčšina z nich robí vo Švajčiarsku a oni proste chcú byť moderná obec. (informátorka nar. 1990)

Gajdy versus fujara

Zápis fujary a gájd do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO ponúka nielen zaujímavé paralely, ale aj posuny vnímania tohto

36 Podobné kritické diskusie na tému konzekvencií zápisov na existenciu toho-ktorého prvku sa vedú v mnohých krajinách. Dlhodobu sa im napríklad venuje švédsky etnológ a etnomuzikológ Owe Ronström, ktorý – akokoľvek by sa takéto porovnanie zdalo absurdné – ukazuje aj na paralely s hmotným kultúrnym dedičstvom: „It may be difficult to achieve the status as a World Heritage town, but that is just a breeze compared to what follows. What is to be done? Who shall do it? How? When? Why? Who is to decide? And where do we get the money? The World Heritage status as such may be obvious and self-evident, but the rest are questions yet to be answered“ (Ronström, 2014: 16).

aktu v komunite fujaristov a gajdošov. Nepochybne to väzí v už zmienenej skutočnosti, že fujara a jej hudba boli v roku 2005 prvým slovenským prvkom na Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO a samotný zápis sprevádzala predovšetkým nevedomosť o tom, čo to nástroju a jeho protagonistom prinesie. Mimochodom, aj po rokoch sa ukazuje, že jedným z najväčších benefitov zápisu fujary a jej hudby bolo zakorenenie slovného spojenia „slovenská fujara“ najmä v zahraničí. Rozdielne procesy po zápise sú však, zdá sa, dané aj samotnou povahou oboch nástrojov, teda akousi „introvertnosťou fujary“ a „extrovertnosťou gájd“, čo do istej miery platí aj o samotných hráčoch.³⁷ V praxi sa to prejavuje tým, že komunita gajdošov sa javí ako kompaktnější a otvorenejšia novým vplyvom. Inak povedané, napríklad implementovanie gájd do nových netradičných nástrojových zoskupení charakteristických pre žáner world music spolu s posunmi v oblasti gajdošskej štýlovej interpretácie a pod. sa stalo akceptovanou súčasťou gajdošského diania v súčasnosti.

V porovnaní s fujarou, kde som bol veľmi kritický, vývoj vo vzťahu ku gajdám vnímam omnoho pozitívnejšie. Myslím, že to bolo tým, že gajdoši boli predtým pomerne dobre organizovaní. Tam bol vytvorený komunikačný priestor k interpretačným štýlom, trochu sa korigovali aj nejaké úlety, ktoré vždy boli a budú. Ak tam boli nejaké inovácie, bolo to skôr v prospech veci... Gajdy majú oproti fujare jednu výhodu, že boli európsky nástroj a na Slovensku boli všade. Takže nikomu nemôžeš povedať, že ty sem nepatíš. (informátor, fujarista a gajdoš, nar. 1965)

Pár viet namiesto záveru

Uznanie gájd a gajdošskej kultúry komisiou UNESCO za vzácny fenomén nehmotného kultúrneho dedičstva znamená pre jeho nositeľov povinnosť ochraňovať ho, udržiavať a rozvíjať. Celý rad veľmi rôznorodých plodných aktivít a s nimi spojených procesov pred zápisom rovnako ako po ňom ukazuje, že súčasná, s gajdami a gajdoškou kultúrou spriaznená komunita si spomínanú povinnosť osvojila už pred takmer polstoročím a praktizuje ju dodnes. Nové vnímanie tohto prvku v súvislosti s jeho potenciálom plniť dôležitú rolu prostriedku lokálneho, resp. regionálneho sociálneho, kultúrneho i ekonomického rozvoja sa stalo dôkazom toho, že i dnes gajdy a gajdošská kultúra predstavujú kultúrne hodnoty, s ktorými sa možno stotožniť

³⁷ Rozdiel medzi gajdami a fujarou spočíva predovšetkým v odlišnej funkcii nástrojov a vo väzbe na herné príležitosti. Kým gajdy na Slovensku sú nástrojom uplatňujúcim sa celé 18. a 19. storočie až do medzivojnového obdobia najmä v hre k tancu, teda v hre pre iných, fujara reprezentuje intímny svet pastierov, ktorí pri hre na nej nepotrebovali divákov ani poslucháčov. Aj preto sú jadrom gajdošského repertoáru tanečné piesne, nezriedka s „pikantnými“ či erotickými textami, kým fujarové piesne sú pomalé, emotívne a odrážajúce vnútorný duchovný svet ich tvorcov či interpretov. Výstižne sa o týchto rozdieloch zmieňuje J. Kresánek (1951) v podkapitole Intímny znak hudby v živote slovenského ľudového človeka.

a vďaka ktorým sa okruh ich priaznivcov neustále rozširuje. A to robí z „príbehu“ gájd na Slovensku príbeh nepochybne úspešný a inšpirujúci.

LITERATÚRA

- Ambrózová, J., Bošelová, M., Jágerová, M. (2021). *Vidiek tradičný, moderný, inšpiratívny. Dediny roka Liptovská Teplička, Malé Dvorníky, Soblahov, Vlachovo*. Nitra: UKF.
- Beňušková, Z., Pavlicová, M. (2021). Nemateriálny kultúrny dedičstvo ako predmet etnologického výskumu (Intangible Cultural Heritage as a Subject of Ethnological Research). *Slovenský národopis*, 69(1), 5–13. <https://doi.org/10.2478/se-2021-0001>
- Bel, M. (1742). *Notitia hungariae novae historico-geographica*. Viedeň.
- Bitušiková, A. (2015). Nové prístupy k výskumu kultúrneho dedičstva. *Etnologické rozpravy*, 22(3), 7–14.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In: J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241–258). Westport: Greenwood.
- Faltan, L. (2010). Verejný priestor ako priestor sociálny. *Urbanita*, 22(1), 36–39.
- Gajdoš, P., Pašiak, J. (2008). *Sociálne zdroje lokálneho a regionálneho rozvoja*. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- Garaj, B. (1992). *Gajdošské piesne z Malej Lehoty, Veľkej Lehoty a Jedľových Kostolian*. Nitra : Západoslovenské folklórne združenie, 1992.
- Garaj, B. (1995). *Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV.
- Garaj, B. (2003). Gajdošské fašiangy ako folklórna inštitúcia. *Ethnologia Actualis Slovaca* 3. *Etnologické a folkloristické inštitúcie na Slovensku* (s. 153–160).
- Garaj, B. (2007). Etnokultúrne tradície v oblasti Pohronského Inovca vo vzťahu ku gajdoštvu na Slovensku. In: M. Toncrová (Ed.), *Etnokultúrne tradície v súčasnej spoločnosti* (s. 59–67). Brno: Masarykova univerzita.
- Garaj, B. (2017). An Instrument Maker as a Key Factor in Keeping and Developing Musical Traditions. *Studia Instrumentorum Musicae Popularis* 5, *New Series of the ICTM Study Group on Folk Musical Instruments*, Gisa Jähnichen (Ed.), Verlag für Wissenschaft Münster, 69–82.
- Garaj, B. (2021). Zo salaša do prezidentského paláca. Príspevok k 15. výročiu vyhlásenia fujary za Majstrovské dielo ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva UNESCO. *Slovenský národopis*, 70(1), 14–29. <https://doi.org/10.2478/se-2021-002>
- Garaj, D. (2021). *Veľká Lehota v spomienkach...* Obec Veľká Lehota, 2021.
- Hamar, J., Voľanská, L. (2015). Between Politics, Science and Bearers. Implementation of the UNESCO-Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Národopisná revue*, 25(5), 35–46.
- Heřmanová, E., Chromý, P. (2009). *Kulturní regiony a geografie kultury: Kulturní realie a kultura v regionech Česka*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer.
- Jágerová, M., Beňušková, Z., Garaj, B. (2023). *Súčasný podoby fašiangov vo vidieckom prostredí na Slovensku*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- Janáček, L. (1955). *O lidové písní a lidové hudbě*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- Kresánek, J. (1951). *Slovenská ľudová pieseň zo stanoviska hudobného*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení.
- Leng, L. (1967). *Slovenské ľudové hudobné nástroje*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.

- Luther, D. (2013). Nehmotné kultúrne dedičstvo (identifikácia a ochrana). In: Z. Krišková (Ed.), *Revitalizácia tradičnej kultúry a lokálna identita* (s. 9–22). Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku.
- Luther, D. (2015). Nehmotné kultúrne dedičstvo z pohľadu etnológie. *Etnologické rozpravy*, 22(1), 15–23.
- Mačák, I. (2003). História dokumentácie a prezentácie zbierok hudobných nástrojov Hudobného múzea SNM. In: J. Kalinayová – Bártová (Ed.), *Sprievodca po zbierkovom fonde Hudobného múzea SNM. Hudobné nástroje* (s. 10–32). Bratislava: Slovenské národné múzeum-Hudobné múzeum.
- Michalovič, P. (2015). *Ludová nástrojová hudba na Záhorí: Jej štýlové vrstvy a typy nástrojových zoskupení*. Skalica: Záhorské múzeum v Skalici.
- Morgenstern, U. (2013). Dynamics of Identity in Russian Instrumental Folk Music Culture. In: B. Jaunslaviete (Ed.), *Mūzikas akadēmijas raksti, vol. VIII* (s. 42–52). Riga: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija.
- Morgenstern, U. (2019). The Role and Development of Musical Instruments in European Folk Music Revival and Revitalization Movements. Some Common Trends. In: J. Ambrózová, B. Garaj (Eds.), *Traditional Music and Dance in Contemporary Culture(s)* (s. 10–27). Nitra: Constantin the Philosopher University in Nitra.
- Ronström, O. (2014). Consequences of World Heritage production: the heritage town. In: H. Hølleland, S. Solheim (Eds.), *Between Dream and Reality: Debating the Impact of World Heritage Listing* (s. 7–17). Primitive tider special edition. Oslo: Representralen.

Internetové zdroje

- <https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/prvky-zapisane-v-reprezentativnom-zozname-nkd-slovenska/> (navštívené 8. januára 2024)
- [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00202&multinational=3#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00202&multinational=3#tabs) (navštívené 8. 1. 2024)
- <https://whc.unesco.org/en/faq/40> (navštívené 8. januára 2024)
- <https://www.ludovakultura.sk/zoznamy-nkd-slovenska/reprezentativny-zoznam-nehmotneho-kulturneho-dedicstva-slovenska/podmienky-kriteria-zapisu/> (navštívené 8. 1. 2024)
- <https://csg.gajdy.sk/o-cechu/> (navštívené 9. januára 2024)
- <https://csg.gajdy.sk/spojene-huky-slovenska/> (navštívené 9. januára 2024)
- <https://www.folklorfest.sk/14002-gajdoske-fasiangy-2023-velka-lehota-36-rocnik/> (navštívené 15. januára 2024)
- <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-inter-reg-v-a-pl-sk/> (navštívené 13. januára 2024)
- <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-inter-reg-v-a-sk-cz/> (navštívené 13. januára 2024)
- <https://www.oravskapolhora.sk/obcan-a-samosprava/investicie-a-projekty/projekty-inter-reg-v-a-pl-sk/spolocna-ochrana-tajomstiev-gajdoskej-a-pastierskej-kultury/> (navštívené 13. januára 2024)
- <https://www.youtube.com/watch?v=2u9NgqJWoEc> (navštívené 13. januára 2024)
- <https://csg.gajdy.sk/ucast-cechu-v-programe-erasmus-siet-europskych-gajdosov-navsteva-gruzinska/> (navštívené 14. januára 2024)

O AUTOROVI

BERNARD GARAJ (ORCID: 0000-0002-8740-6761) – absolvent Pedagogickej fakulty UKF v Nitre, v rokoch 1990 – 2005 vedecký pracovník Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave, od roku 1992 pôsobí ako pedagóg v Ústave manažmentu kultúry a turizmu, kulturológie a etnológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre. Hlavnými sférami jeho vedeckého záujmu sú etnomuzikológia a etnoorganológia, v rámci ktorých sa venuje výskumu slovenských ľudových nástrojov a ansámblovej nástrojovej hudby, slovenskej ľudovej hudbe v interetnickom kontexte strednej Európy a premenám tradičnej hudby na Slovensku po roku 1989. Je autorom knižnej monografie *Gajdy a gajdošská tradícia na Slovensku* (1995), publikácie *Slovenské ľudové tance a hudba na sklonku 20. storočia* (2002, spolu so S. Dúžekom) a desiatok vedeckých článkov v domácich a zahraničných časopisoch a zborníkoch.